

ANDRZEJ GROTH

AP SŁUPSK

SKARSZEWY W 1778 ROKU.

Z PROBLEMATYKI POMORSKIEGO MIASTECZKA

W wyniku pierwszego rozbioru Polski nastąpiło włączenie Skarszew wraz z całym Prusami Królewskimi (poza Gdańskiem i Toruniem) do państwa pruskiego.

Pruska komisja, by formalnie przejąć władzę, zjawiała się w Skarszewach wieczorem 14 września 1772 r. Na zamku zastała czterdziestoosobowy oddział dragonów pod dowództwem kapitana Napierskiego, który otrzymał nakaz opuszczenia miasta. W obecności zarządcy Rochusa Placheckiego opieczętowano archiwum sądu grodzkiego. Rankiem następnego dnia patent okupacyjny wręczono zebranej w mieszkaniu burmistrza Flachshaara radzie miejskiej oraz opieczętowano archiwum i kasę miejską. Stąd komisja udała się do Neugut, wiejskiej rezydencji starosty skarszewskiego, wojewody pomorskiego Ignacego Przebendowskiego. Pod jego nieobecność patent króla pruskiego o włączeniu starostwa do Prus wręczono zarządcy starostwa Ignacemu Linde. Opieczętowano również archiwum starościńskie¹.

Jednym z pierwszych posunięć władz pruskich było wprowadzenie nowej administracji. Najwyższą władzą prowincji była zlokalizowana w Kwidzynie Kamera Wojny i Domen. Był to organ kolegialny, zarządzający aparatem administracyjnym Prus Zachodnich, dobrami państwowymi (domenami), sprawami wojskowymi, podatkami i niektórymi działami sądownictwa. Kamera sprawowała także nadzór nad miastami. W tym celu podzielona była na cztery okręgi podatkowe: kwidzyńsko-malborski, chełmińsko-michałowski, chojnicki i tczewsko-starogardzki (obejmujący Skarszewy), grupujące po kilka miast. Na czele okręgu podatkowego stał radca podatkowy (*Steuerrat*). Do jego obowiązków należał nadzór nad kasą miejską, handlem i rzemiosłem, troska o rozwój gospodarczy miast i podnoszenie ich możliwości podatkowych². Radca podatkowy był więc bezpośrednią władzą zwierzchnią dla Skarszew.

Podporządkowanie miast Kamerze oznaczało likwidację ich dawnego samorządu i autonomii oraz poddanie silnej kontroli państwowej.

¹ M. Bär, *Westpreussen unter Friedrich dem Grossen*, Bd. 2, Leipzig 1909, s. 552; zob. także: H. Pauli, *800 lat Skarszew 1198-1998*, t. I, Gdańsk 1997, s. 102.

² M. Bär, *Die Behördenverfassung in Westpreussen seit der Ordenzeit*, Danzig 1912, s. 94-95.

cele. Puste parcele są dowodem na to, że w ich miejscu znajdowały się kiedyś domy. Nie zabudowywano ich – jak stwierdził burmistrz – z powodu ubóstwa ich właścicieli.

Pejzaż miasta uzupełniały liczne stodoły (71) znajdujące się poza obrębem murów – na przedmieściu i w pobliżu bram miejskich.

Ulice i place sprzątały mieszkańcy miasta.

Skarszewy, podobnie jak pozostałe miasteczka pomorskie, ze względu na ciasnotę, łatwopalne dachy i liczne stodoły w dużym stopniu były zagrożone pożarami. W mieście funkcjonował więc regulamin pożarowy. Zgodnie z nim w poszczególnych obejściach powinien znajdować się w dostępnym miejscu sprzęt przeciwpożarowy – skórzane wiadro, bosak i drabina. Przestrzeganie tego nakazu co kwartał kontrolowali przedstawiciele magistratu w asyście kominiarza i innych fachowców. Sprawdzali oni także stan kominów, pieców, palenisk oraz miejsce i sposób przechowywania materiałów łatwopalnych.

W oddzielnym pomieszczeniu przechowywano komunalny sprzęt przeciwpożarowy. Były to: 1 duża sikawka metalowa, 50 sikawek drewnianych, 32 drabiny, 43 wiadra skórzane, 8 bosaków oraz 4 kufy. W porównaniu z pozostałymi miasteczkami pomorskimi sprzętu przeciwpożarowego nie było dużo. Większe pożary w latach siedemdziesiątych XVIII stulecia szczęśliwie omijały Skarszewy.

Zusammenfassung

Skarszewy im Jahre 1778. Zur Problematik der pommerschen Stadt

Der vorliegende Beitrag stützt sich auf der sog. Bürgerbefragung als Quelle. Auf die 61 Fragen der preußischen Regierung musste die Stadtverwaltung von Skarszewy (Schöneck) im Jahre 1778 antworten. Gefragt wurde nach allen für die Stadt wichtigen Angelegenheiten: also nach der Verwaltung und den Finanzen, nach Bauplänen, nach Bevölkerung und ihrer Beschäftigung, nach Schankrechten und dem Feuerschutz. Das Stadtbild, das sich aus dieser Umfragen ergab, bezog sich auf das Jahr 1777.

Ende 1777 zählte Skarszewy 996 Einwohner. Sie waren vorwiegend in der Landwirtschaft beschäftigt, an zweiter Stelle im Handwerk und Handel. Nach der Ansicht des Bürgermeisters bot aber das Handwerk für die Familien keine ausreichende Existenzgrundlage. Die Mehrheit der Skarszewer Meister war daher auch im Ackerbau und Viehzucht tätig.

Die Übernahme der Stadt durch Preussen als Folge der ersten Teilung Polens im Jahre 1772 war mit dem Verlust der alten Selbstverwaltung und finanzieller Unabhängigkeit verbunden. Nun musste man für alle, auch die geringsten Ausgaben das Einverständnis der vorgesetzten Stellen einholen. Gemäß dem „Reglement für die Magistrate der Königlich Westpreußischen Städte außer Elbing“ vom 13. September 1773 übte die Macht in der Stadt der von der preußischen Verwaltung eingesetzte Magistrat mit dem Bürgermeister an der Spitze aus, der in seiner Hand die Funktionen des Polizeibürgermeisters und Justitzbürgermeisters vereinigte. Dem Magistrat gehörte auch der Stadtschreiber, der die Stadtkanzlei leitete und der Kämmerer an, der über die Finanzen der Stadt wachte,

sowie zwei Stadträte, die für die Zünfte in der Stadt und den Feuerschutz zuständig waren.

Wie die meisten pommerschen Städte, lastete auch auf Skarszewy eine Darlehensschuld, die im Jahre 1777 ganze 1120 Reichstaler ausmachte. Die preußische Regierung hat einen Teil der städtischen Einnahmen z.B. die Akzise beseitigt, aber die verminderten Stadteinnahmen wurden durch Dotationen der Regierung, etwa aus dem Investitionsfonds (Kompetenzgeld) aufgestockt, der allerdings nach dem Ermessen der Regierung und nicht regelmäßig ausgezahlt wurde.

Ende des Jahres 1777 gab es in Skarszewy 160 Wohngebäuden, darunter 132 mit Stroh- bzw. Schindeldächern. Alle Häuser waren bewohnt, aber ein großer Teil von ihnen brauchte dringend eine Renovierung. Die Stadtlandschaft ergänzten zahlreiche Scheunen und 62 unbebaute Grundstücke.